

Algunes coses que s'han escrit i dit de l'escriptor de Mequinensa

Jesús Moncada

FERRAN SÁEZ MATEU

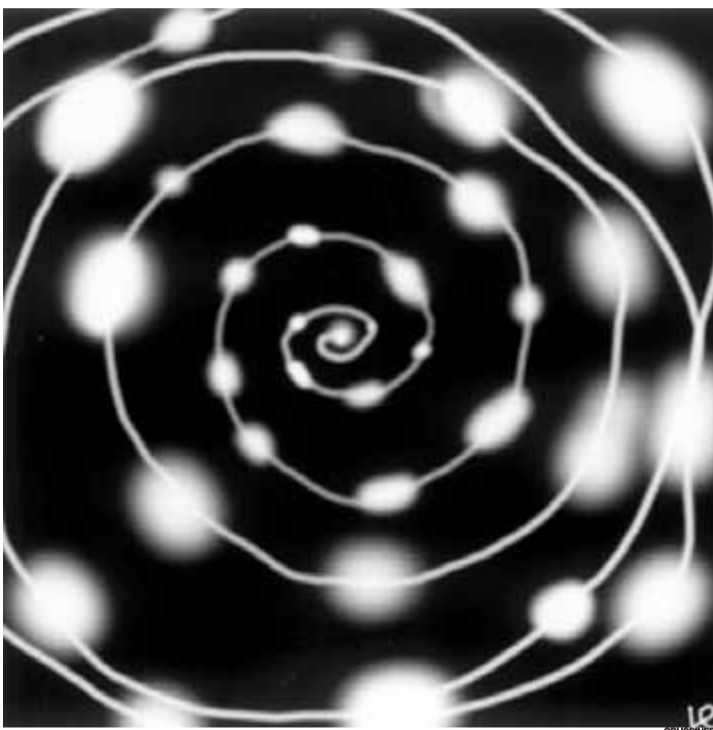
S

ortia de casa seva al carrer Torrent de l'Olla, molt a prop de la plaça del Diamant, a l'antiga vila de Gràcia; enfilava el discret i ombrívol carrer de Mateu, girava a l'esquerra en arribar al carrer de Badia, després feia un breu tram del carrer d'Astúries, seguia per la Baixada de Sant Antoni, i anava serpentejant fins a trobar el carrer Gran. En arribar als Jardinetes, decidia si baixava pel passeig de Gràcia o per la rambla de Catalunya. Tornava sempre amb la línia verda, baixava a la parada de Fontana, seguia pel carrer d'Astúries fins a arribar al carrer de Badia, etc. Al llarg dels anys, Jesús Moncada i Estruga (1941-2005) va fer i refer aquesta ruta milers de vegades, suposo. Fins i tot quan la seva salut ja estava força deteriorada, va seguir fidel als seus costums. Vivíem molt a prop i ens trobàvem sovint. La frase era invariable: "Què diuen, els granjolins?". El comiat podia arribar a ser ben estrany ("Ferran, me'n vaig, que tinc la casa plena de bandolers", em va dir un dia quan estava a punt d'acabar *Estremida memòria*). La proximitat entre Mequinensa i la Granja d'Escarp, el meu poble, feia que les nostres converses tinguessin, en tots els sentits, un aire vagament críptic. Per a la majoria de lectors de *Camí de sirga*, la paraula "Campells", posem per cas, evoca el cognom d'un personatge de la novel·la. Una cosa literària, fictícia. Per a nosaltres, era un topònim que designa un lloc concret i real, justament a mig camí entre la Granja d'Escarp i Mequinensa. Si algú ens hagués estat escoltant, podria haver inferit que érem una mena d'exiliats capficats a rememorar noms de morts i de paisatges llunyans, moltes vegades ja inexistents. Podria seguir explicant coses d'aquest tipus -personals, privades- però no ho faré: Jesús Moncada era un home extraordinàriament afable i, alhora, extraordinàriament reservat. Per respecte a la seva memòria, l'article de l'amic acaba tot just en aquest punt. *De nobis ipsis silemus*. El que segueix és l'article d'un lector -un més- dels seus llibres.

Aquests dies, per raons òbvies, s'han dit i escrit moltes coses sobre l'obra de Jesús Moncada. Algunes són perfectament raonables, altres matisables i altres constitueixen veritables imbecilitats. Començo per la qüestió del registre lingüístic: "Jesús Moncada emprava un català dialectal", etc. Aquest tema -que, dit sigui de passada, enervava molt l'escriptor- és, directament, una mostra d'ignorància. Si algú es pren la molèstia de comparar la parla de Mequinensa amb les novel·les de Moncada, comprovarà que tenen ben poc a veure. Gairebé res. L'ús de girs o de verbs poc habituals en el català oriental ("eixir", etc.) és puntual i mesuradíssim, i no té cap altra intenció que recordar al lector que ens trobem en un lloc on no es parla com a Barcelona. La resta, però, és català estàndard -això sí, molt acurat i depurat-. Si algú ha de buscar al diccionari la paraula "jässera" -per citar un terme de la primera frase de *Camí de sirga*- no és per-

què Moncada opti pel dialectalisme, sinó perquè el lector -ai- no sap prou català. Vull dir, ras i curt, que el problema no rau en l'esmentada *jässera*, sinó en el sinistre *hi ha que fer o en l'horrible caure's*. En aquest sentit, les dificultats d'intel·lecció de l'obra de Moncada són una mena de mirall de l'estat actual de la llengua.

Hi ha una segona qüestió que es pot resumir en un topònim imaginari: Macondo. Per a molts, "Moncada hauria aplicat l'imaginari de García Márquez al seu poble natal", etc. Aquest lloc comú té tan poc fonament! Jesús Moncada em va confessar obertament que *Camí de sirga* estava inspirada en l'atmosfera d'*Il Gattopardo*, de Giuseppe Tomasi di Lampedusa, per la senzilla raó que volia dibuixar la juxtaposició d'un ambient de decadència (la Mequinensa enyorada) amb un altre d'emergència (la Mequinensa minera i fluvial, sobtadament enriquida per la demanda de lignit durant la Primera Guerra Mundial). Si algú té ganes de rellegir ambdues obres, comprovarà que això és exactament així. Més coses: *Camí de sirga* és el "centre" de l'obra de Moncada, etc. El centre del seu imaginari, potser sí. I

sens dubte, la base de la seva enorme -i al nostre país poc coneguda- projecció internacional. Però resulta que la novel·la de la qual se sentia més satisfet -en tant que artefacte narratiu- era *La galeria de les estàtues*. Malgrat començar amb una frase que evoca conscientment *La regenta*, de Clarín, el seu protagonista té molt a veure amb les peripècies del Frédéric de *L'éducation sentimentale*, de Gustave Flaubert, a qui Moncada venerava. La Torrelloba / Sa-

ragossa de la seva adolescència, mentre era un estudiant, confirma d'altra banda que l'autor mequinensà no tenia cap intenció de ser un "escriptor rural". Aquesta caracterització el treia de polleguera.

Tercera i última. Jesús Moncada sentia aversió pels actes públics i tenia pànic a les entrevistes. En tot cas, una cosa que sempre va repetir, en públic i

en privat, a la tele i als papers de tota mena, és aquesta: "Jo sóc un català de Mequinensa". Entre els benpensants, ara està de moda defugir públicament l'expressió "Països Catalans" (coses del manar). Doncs mirin: Jesús Moncada la reivindicava sempre que podia. Més ben dit: no li quedava més remei que reivindicar-la si volia assumir una identitat coherent i plausible, real. En cas contrari, la seva cultura -cultura "de segona", com insinuava fa poc un patètic cagabandúrries- no existiria. I resulta que existeix. Una altra cosa, naturalment, es que no encaixi amb les fantasies *cool* dels *pijos* que signen manifestos. El món d'*El gran foc dels garbons*, de Vicent Andrés Estellés, i el d'*El Cafè de la Granota* és exactament el

mateix. I el català de Burjassot i el de Mequinensa són indistingibles. A molts els agradaria que no fos així, però la realitat, de moment, és tossuda. La mort de Jesús Moncada, tanmateix, la fa més fràgil i precària. L'afebleix.

Que les vastituds del Sheol et siguin lleus, amic.

FERRAN SÁEZ MATEU. ESCRIPTOR
I PROFESSOR A LA UNIVERSITAT RAMON LLULL

DIES DE CADA DIA

Lírica dura

PERE ROVIRA

L

es definicions de la poesia lírica solen explicar que és una modalitat poètica en la qual predomina el to afectiu, sentimental, emotiu. Per això, i contra el mal sentit que de vegades es dona a aquesta paraula, la lírica no pot ser tova, perquè mantenir vius els sentiments, o matar-los, o buscar la frontera de les emocions, o voler que els afectes siguin el més valuós d'una vida són treballs delicats, perillosos, durs, i la poesia que els explica, si no es perd en esteticismes florals o carnals, ha de ser dura també. Quan la poesia lírica es canta, la força de les paraules inevitables es disfressa amb música, per entendre's o per semblar més cruel, i sovint la combinació convida a ballar penes i alegries, i les paraules diuen allò que no saben dir si només parlen. Cantem per no estar sols, per donar la nostra veu a una veu estranya, perquè ens faci companyia la veu que no podem sentir mai més. Perquè les cançons tenen gust de vida perduda.

"En la cançó la paraula s'alia a la mú-

sica, i fa el fet. Quan el fa". Són paraules de Víctor Bocanegra en la presentació del disc que m'ha donat el títol d'aquest paper: *Bloc de lírica dura. Homenatge a Pepe Sales*. Víctor Bocanegra, amb uns quants músics extraordinaris, aconsegueix que les cançons d'aquest disc "facin el fet", que ens busquin els nius de les llàgrimes i del somriure dolç i amarg, de l'alegria tràgica, dels ritmes de la vida perillosa. "Ara espero -diu Bocanegra- que la remor d'aquella sang teva, la d'abans de petrificar-se en els cristos dibuixats, bategui, ni que sigui uns segons, en la Cançó". Ho diu a Pepe Sales, que és l'autor de les lletres de la "lírica dura" i que va morir de sida ja fa un munt d'anys, o, com potser ell s'estimaria més dir, de "l'amor etern, alt grup de risc". *Bloc de lírica dura* és un grapat de cançons fetes amb la vida i amb la mort, amb la veu d'algú que va desafiar-les fins al límit i que, avui que ha trobat la seva música, expressa una lluita que no va acabar-se amb la desparició física i que és encara el combat de la creació contra la destrucció.

El poeta i pintor Pepe Sales era un home que respirava intel·ligència. Recordo la seva figura llarga i elegant, la seva cara de joventut perdurable, però amb marques de dolor. Molt fines, és cert, perquè Pepe Sales, com que el coneixia, no permetia que el dolor s'exhibís i l'amagava sota una ironia subtil i agressiva, i era com si passés comptes amb coses que detestava i que, alhora, no permetia que tinguessin importància. És una estratègia dels homes que no juguen a fer de bons i de forts, que potser només entren en el joc de les aparences quan es tracta del seu talent, i volen simular que és menor, humil, perquè no tinguin res a veure amb el talent del triomf de les majúscules i de la propaganda. El talent irònicament rebel i tendre de Pepe Sales porta els seus versos cap a territoris poc freqüentats de l'expressió i de l'experiència: "Sant Cristo de les Farmàcies, / digueu-li al botiguer/ que em doni la metzina/ o tregui la Creu del carrer."

Busqueu l'extraordinari *Bloc de lírica dura*, i escolteu aquests versos cantats per la veu estremidora de Víctor Bocanegra, que és com una veu ressuscitada, i sentireu un dels moments més emocionants que avui pot oferir la poesia catalana. És el retorn d'un poeta, Pepe Sales, que va escriure amb la magnètica naturalitat dels homes que han nascut artistes i que no necessiten ni semblar-ho ni ser-ho.

PERE ROVIRA. ESCRIPTOR